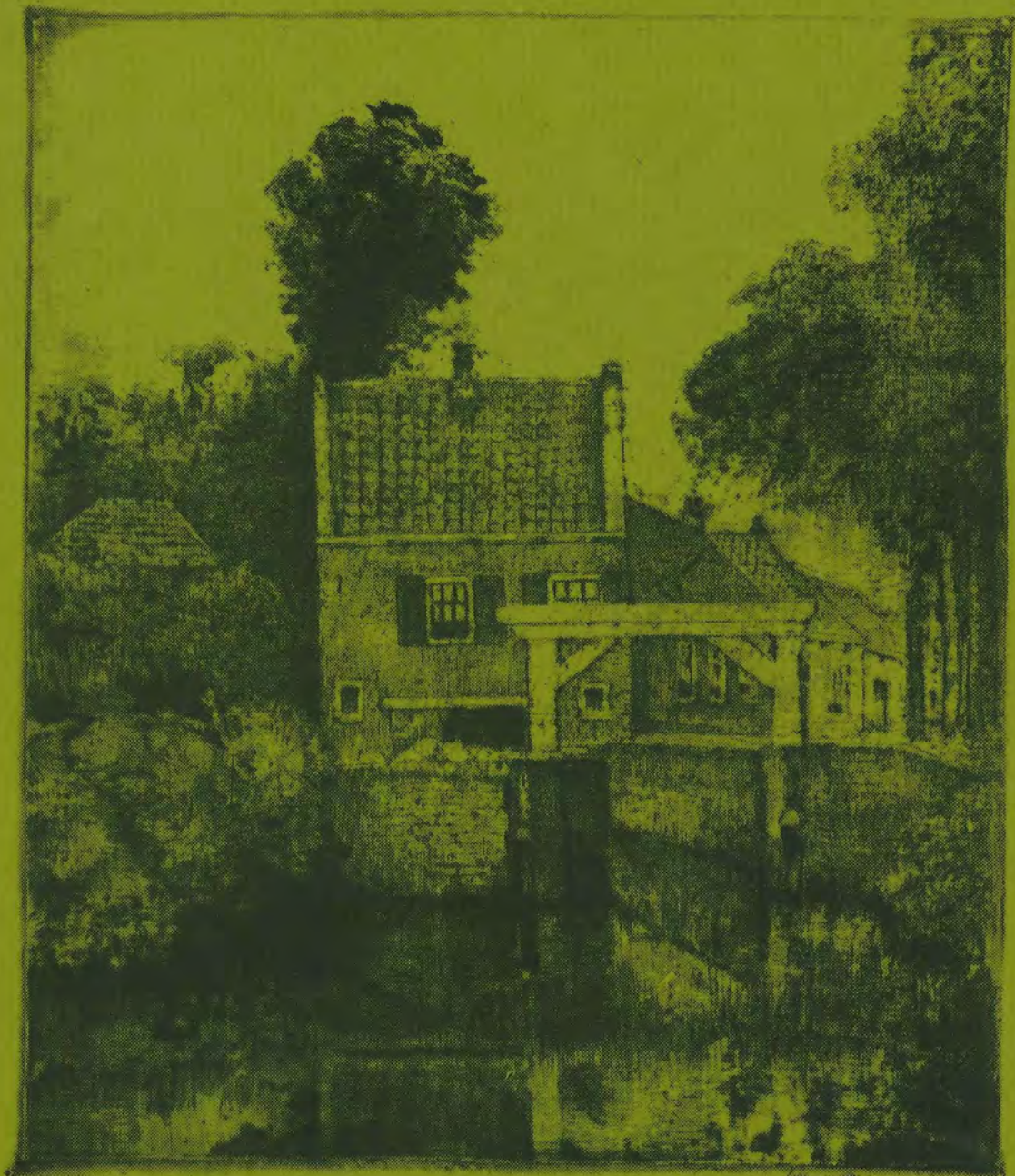
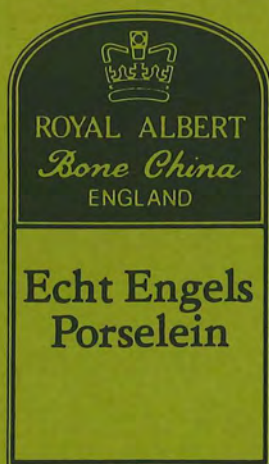

W. de Vries

Historische Kring Maarssen

Vraag inlichtingen bij uw
speciaalzaak
LUXE GESCHENKEN
A.v.d.BOSCH OLIJVE
Maarssen
tel.: 61632

radio- en tv - speciaalzaak

B. Huis in 't Veld - Diependaalsedijk 1
Maarssen - Telefoon: 03465 - 62081

SLAGERIJ

Dorresteyn

Voor fijnproevers

Sinds 1882

Nassastraat 4 - Tel. 61219

HISTORISCHE KRING MAARSSSEN

Opgericht 11 september 1972, opgenomen in het verenigingenregister bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Utrecht en omstreken onder nummer V. 476918.

Bestuur: Drs. D. Dekker, voorzitter, J.H. Sagel, secretaris, Postbus 90, 3600 AB Maarssen, tel.: 03465-61457, Mevr. G.N. Willekes-van Putten, penningmeester, giro: 2907376, H. Blaauw, Mevr. A.H. Hogenhout-Hofman, B. de Ruiter, Mevr. S.W. Talen-Stooker, N. van Tricht en A. de Zwart.

Redactie: D. Dekker, W. Smits en J.H. Witte. **Redactieadres:** J.F. Besier, Kemperstraat 2, 3601 WK Maarssen.

Lid van verdienste: Mevr. J.G. Zwijns-Brink (20-02-84).

12e Jaargang no. 3, december 1985

Verschijnt 4 x per jaar

CONVOCATIE

Bij deze nodigt het bestuur van de Historische Kring Maarssen U uit op **donderdagavond 30 januari 1986** de jaarlijkse algemene ledenvergadering bij te wonen in de grote zaal van de 'Open Hof' aan de Kerkweg 20 te Maarssen.

Aanvang: **20.00 uur precies!**

AGENDA

1. Opening
2. Notulen vergadering 20 februari 1985
3. Ingekomen stukken en mededelingen
4. Jaarverslag secretaris
5. Financieel verslag 1985 en begroting 1986
6. Verslag kascommissie
7. Vaststelling contributie 1986
8. Verkiezing kascommissie
9. Bestuursverkiezing:
Volgens rooster treden af de heren D. Dekker (voorzitter), N. van Tricht en A. de Zwart. Zij stellen zich allen herkiesbaar waardoor het bestuur U kan voorstellen tot herbenoeming van de voorzitter en de beide andere heren te besluiten. Namen van eventuele tegen-candidaten kunnen uiteraard tot de aanvang van de vergadering bij het bestuur bekend gemaakt worden.
10. Verslag werkgroep archeologie.
11. Activiteiten?
12. Rondvraag en sluiting.

Alle benodigde stukken zullen ruim voor het begin van de vergadering ter inzage liggen of kunnen schriftelijk aangevraagd worden bij het secretariaat van de vereniging, Postbus 90, 3600 AB Maarssen.

Na de pauze, ca. 21.00 uur, hopen wij U evenals verleden jaar een filmprogramma aan te kunnen bieden. Hierbij zullen dan vertoond worden de in opdracht van de Grontmij B.V. gemaakte film 'Toerist en Tuinder' over de ruilverkaveling in Maarsseveen of de N.C.M. film 'Restaureren een heel karwei' en bovendien prolongeren wij wegens enorm succes de in 1958 in Maarssen opgenomen film uit de serie 'Nieuwe steden' van de N.T.S.

J.H. Sagel (secretaris)

KRINGNIEUWS

1. Jaarvergadering

De jaarlijkse algemene ledenvergadering wordt dit jaar gehouden op donderdag 30 januari 1986, 's avonds om 8 uur, in de grote zaal van de Open Hof, Kerkweg 20, te Maarssen. De convocatie voor deze belangrijke bijeenkomst vindt U elders in dit nummer.

2. Lezing

Donderdag 13 maart 1986 zal 's avonds om 20.00 uur in de Open Hof te Maarssen een lezing met dia's worden gegeven door Mevrouw Simone Dubois-de Bruyn uit Den Haag. Het onderwerp van deze lezing is het leven en werk van de waarschijnlijk beroemdste vrouw die ooit op het grondgebied van de huidige gemeente Maarssen gewoond heeft, namelijk Isabelle Agneta Elisabeth van Tuyll van Serooskerken, beter bekend als Belle van Zuylen. Weinigen in Nederland hebben het leven van de buitengewoon begaafde Belle zo grond bestudeerd als de Heer en Mevrouw Dubois, zodat het bestuur van de Historische Kring Maarssen er zeker van is dat deze lezing bijzonder informatief zal blijken te zijn.

3. Dia-avond

Tot slot van het seizoen (1985/86), waarin we op verschillende manieren getracht hebben nu eens extra veel aandacht aan de historie van Oud-Zuilen te besteden, zal de Heer C.W.P. Bloemendaal uit Maarssen ons op donderdagavond 10 april 1986, met behulp van door hem zelf vervaardigde dia's, meenemen op een rondwandeling door Oud-Zuilen.

Deze dia's zullen U tonen dat er in Oud-Zuilen behalve de panovens, waarvan de laatste in 1969 uit bedrijf ging, nog meer verdwenen is.

Ook deze bijeenkomst is in de Open Hof te Maarssen en begint om acht uur 's avonds.

4. Opbergbanden en oude periodieken

Het bestuur heeft besloten de korting welke tot op heden gegeven werd bij de aanschaf van vier periodieken tegelijk voortaan te verrekenen per periodiek. Hierdoor is de prijs van oude nog in voorraad zijnde periodieken en losse nummers van de lopende jaargang verlaagd van f 5,00 naar f 3,75 per stuk (excl. verzendkosten).

Ook de prijs van de herdruk van de complete eerste jaargang met o.a. een interessant artikel over de bouw van de neo-gotische r.k. Heilig Hart Kerk (architect Alfred Tepe) werd hierbij aangepast en bedraagt nu f 7,25.

Van de bekende groene banden voor het opbergen van vier jaargangen van het periodiek is nog maar een heel klein voorraadjie aanwezig. Rekening moet worden gehouden met het feit dat deze banden in de toekomst aanzienlijk duurder zullen worden dan de f 10,00 die ze nu kosten. Voor het bestellen van al deze zaken kan men terecht bij de Heer B. de Ruiter, Nic. Maesstraat 6, 3601 DR Maarssen, tel.: 03465-63599.

5. Twee nieuwe boeken

Dit jaar verschenen voor de liefhebbers van de Maarssense historie twee belangrijke boeken, namelijk:

1. *'Uit de historie van de Maarssense brandweer'*, prijs f 20,00.

2. *'Een eeuw Heilig Hart Parochie Maarssen'*, prijs f 14,50.

Beide boekjes werden in de plaatselijke pers uitvoerig besproken en van commentaar voorzien. Van meer belang is het echter te vermelden dat het brandweerboekje met een oplage van slechts 500 stuks bijna uitverkocht is.

Bij de Heer J.H. van Bommel, Kuypersstraat 29, Maarssen, telefoon: 64780 kunt U terecht om één van de laatste exemplaren aan te schaffen.

Ook het door de Heer J. van Veldhuizen geschreven boekje over de Heilig Hart Parochie wordt goed verkocht, maar daarvan is de oplage zoveel groter dat de kans dat U achter het net vist geringer is.

Dit boekje kan o.a. besteld worden bij ons bestuurslid de Heer N. van Tricht, Breedstraat 19 A, Maarssen, tel.: 65077.

J.H. Sagel (secretaris)

Archeologisch onderzoek BREEDSTRAAT

Na een kort verslag van de werkzaamheden die de Archeologische Werkgroep van de Historische Kring te Maarssen heeft verricht (jrg. 11, nr. 3), kunnen we nu enkele conclusies van die opgraving trekken. De gegevens ontleen we aan het rapport dat de heer Th.G. van Dijk uit Utrecht op 11-3-1985 voltooide. Dit rapport is voor elke belangstellende ter inzage, of bij een van de leden van de werkgroep of bij de beheerder van het archief van de Historische Kring, de heer B. de Ruiter.

Om maar met de deur in huis te vallen: van de synagoge is op het onderzochte terrein niets teruggevonden. Wel echter zijn muurresten gezien, die zich bevonden onder de bestrating van de Breedstraat en ontdekt werden, toen aldaar de rijweg werd opgebroken om kabels te leggen. Het is dus wel duidelijk dat de Breedstraat vroeger minder breed is geweest. De rooilijn van het gebouw waartoe deze muur behoorde, lag meer naar

voren dan die van Telkamp. Of dit een deel van de synagoge is, is door het ontbreken van verdere gegevens niet na te gaan.

De waterput, die in jrg. 10, blz. 53 nog net kon worden genoemd, is misschien gelijk aan die welke J. Hofman in jrg. 4, blz. 3 e.v. beschreef. Hij schreef toen dat in 1853 de overtuin (vermoedelijk het stuk grond waar de synagoge op had gestaan) verkocht werd aan de toenmalige eigenaar van Nieuw Vech-

Wijnkan, MB 70, 2e helft 15e eeuw.

Kookpot, MB 21, 2e helft 15e eeuw.

tevoort met uitzondering van een stukje grond waarop een stenen, met pannen gedekt pomphok staat, 'streckende voor uit de Breedstraat 2 ellen, 6 duim den tuin in'. Houden we de rooilijn van het pand van Telkamp aan, dan ligt de put op de aangegeven plaats. Daardoor wordt het vrij zeker dat het om dezelfde put gaat en dan is ze voor 1853 gebouwd en zou bij de synagoge behoord kunnen hebben.

Van enige bebouwing vóór de 17e eeuw is geen enkel aanwijsbaar spoor teruggevonden. De 15e eeuwse tegels en geglazuurde plavuizen alsmede een baksteenfragment van slecht gemengde klei zouden daarop kunnen wijzen, maar hun aantal is zo gering dat geen conclusie over bebouwing vóór Klein Vechtevoort getrokken mag worden. Nog ouder zijn de scherven uit de 12e, 13e en 14e eeuw. De meesten zijn gevonden dicht bij de Raadhuisstraat ter hoogte van een kleibaan die in de gleuven 3 en 4 zichtbaar was. Mogelijk dat verdere aanwijzingen gezocht moeten worden onder de bestrating van genoemde straat.

De andere waterput, de ingestorte, bleek zo'n verstoorde bovengrond te hebben, dat het niet mogelijk was na te gaan wanneer deze gebouwd was of buiten gebruik was gesteld. Aangenomen mag worden dat de loden pijp die we erin vonden en waardoor de schepput een pompput is geworden, uit begin 1800 stamt. Dit jaartal is gebaseerd op vondsten van bordfragmenten, die bekend zijn uit de 17e en 18e eeuw.

Bekijken we de vondsten, dan zien we een toch wel respectabele lijst van 286 vondstnummers. Hierin neemt het aardewerk 75 % van het totaal voor zijn rekening, verder

pijpekoppen/-stelen	3,62 %
glas	1,09 %
plavuizen/bouwmaterialen	7,25 %
ijzerwerk	5,80 %
sintels/slakken	2,17 %
botten	3,62 %
munten	0,36 %
en natuursteen	1,09 %

Het aardewerk is onder te verdelen in:

Pingsdorf, 12e eeuw	0,97 %
Andenne, 12e-13e eeuw	0,97 %
Paffrath, 12e-13e eeuw	1,93 %
Gesmoord, 13e-15e eeuw	7,73 %
Steengoed, 13e-15e eeuw	7,73 %
Roodgebakken, vanaf 14e eeuw	60,39 %
Wit aardewerk, t/m heden	20,28 %

Helaas bleek geen enkel voorwerp in zijn geheel aanwezig te zijn. Het meest compleet waren een grape (kookpot) nr. MB 21 uit de 15e eeuw, een grape in de vorm van een schaal, nr. MB 18 uit de 17e eeuw, een wijnkan van steengoed, nr. MB 70 uit de 15e eeuw en een bord met figuren uit de 17e/18e eeuw. Op de foto's is een en ander afgebeeld. Er is

misschien een mogelijkheid dat deze voorwerpen gerestaureerd zullen worden, waarna zij zeker tentoongesteld kunnen worden. Alle vondsten zijn genummers en geregistreerd en voorlopig opgeslagen in de kelder van Raadhoven, die de Woningbouwvereniging Goed Wonen zo vriendelijk was ter beschikking te stellen aan onze werkgroep. Tenslotte bestaat de mogelijkheid voor belangstellenden inzage te krijgen in het complete rapport, dat is opgenomen in het archief van de Historische Kring.

Namens de werkgroep,
J.H. Witte.

Verrassende gegevens over het leven van Maarssense ingezetenen uit de periode 1655-1680

Het Resolutieboek van de Maarssense Kerkeraad I

Dank zij de welwillendheid van de Kerkvoogdij van de Maarssense Hervormde Gemeente konden wij, naar we hopen tot voordeel van de Historische Kring, kennis nemen van de inhoud van het *'Resolutie Boeck voor de Kerckenraedt tot Maarssen'* uit de periode 1655-1680. Tientallen uren van inspannende arbeid werden ons daarbij bespaard, aangezien ons lid, de heer A. Hoogenhout, het moeilijk begaanbare pad naar de inhoud reeds geëffend had door de somtijds priegelig geschreven tekst met grote deskundigheid en accuratesse te transcriberen, d.w.z. over te brengen in modern schrift en dit vervolgens te typen op 84 vellen van het formaat 20 bij 30 cm. Resultaat: Een geschiedenisbron van onschatbare betekenis.

Uiteraard handelen vele resolutiën over het beroepen van predikanten, de benoemingen van ouderlingen en diakenen en de armenzorg in die periode. Zo weten we nu, dat na het overlijden van predikant Jacobus Camerbeeck in 1654, de heer Joh. Hondius zijn opvolger werd. *'Nadat D. Joh. Hondium Zatr. dese wereld was overleden Ao. 1673 in de maand van September'*, werd in 1674 Nicolaus van Hasselt, voorheen predikant op de Vuurse, beroepen.

Op 14 maart 1675, de dag van de *'begravenisse*

van de Eerw. Godt Welgeleerde Do. Nicolaus van Hasselt saliger' start de procedure die leidt tot het beroepen van predikant J. van Hedem uit Heerenveen, voorheen hofprediker van hare hoogheid de vorstinne van Vrieslandt.

Gezien de grote verscheidenheid van vele belangrijke onderwerpen, is het niet juist te trachten de gehele inhoud in één tijdschrift-artikel beknopt weer te geven. We beperken ons daarom tot het verhalen van enkele opmerkelijke feiten en gebeurtenissen.

OVER DE HERVORMING IN MAARSSSEN

Het was al bekend dat de protestantisering in Maarssen minder vlot verliep dan de Staten's Lands Utrecht wensten. Ofschoon de R.K. kerk aan de Kerkweg reeds in 1588 door de eerste dominee Gerardus Schepers officieel in gebruik werd genomen, duurde het tot 1606, aler dominee Wigbaldus Belida volgens zijn verklaring voor het eerst met Pasen het H. Avondmaal bediende.¹

Volgens het Resolutieboek wordt er pas in 1620 een Maarssense kerkeraad gevormd.

De plaatselijke overheidspersonen, de Schout en Schepenen, moesten van de hogere Overheden, in dit geval de Staten's Lands van Utrecht, gereformeerd zijn. Maar nog in 1668 komt de Maarssense schout, Augustijn van Eck, hierdoor in een lastig parket. Immers, op 16 december 1668 rapporteert de kerkeraad dat: *'Neeltje Thomas ten huysse van de Schout Augustijn van Eck onordentelijk en onheiligh'* het kind van de Schout heeft gedoopt. Later blijkt dat zijn vrouw, Schoutin Margariet Wandelmans, *'sigh heeft begeven tot de dwaalende leere van 't afgodisch pausdom.'*

Regelmatig werden de leden van de Christelijke ghemijnte tot Maarssen *'de kerkelijke middelen tot weeringe des Pausdoms'* voorgehouden. Helaas kwamen we met het Resolutieboek niet te weten hoe de verhouding was tussen de aantallen Gereformeerden en Roomsgezinden.

OVER HET RAMPJAAR 1672

Alles wat we tot nu toe met zekerheid wisten, is, dat de Franse troepen in 1672 het Slot te Maarssen, gelegen ter hoogte van de huidige Julianaweg, hebben geplunderd en vervolgens in brand gestoken. Na het artikel van Drs. W. Smits in nummer 4 van de 9de jaargang van ons orgaan: *'Maarssen 1672 - De dans ontsprongen'*, weten we ook dat in de omgeving van de huidige Machinekade in Maarssveen enige huizen in brand zijn gestoken, waarbij Vegthoven en Koningsvelt tot de grond toe afbrandden. Ook is bekend,

dat de Franse troepen bij hun opmars naar Amsterdam in de winter van 1672-1673 niet verder kwamen dan enige kilometers voorbij Breukelen en dat zij na de tegenaanval van Willem III in de zomer van 1673, Breukelen weer verlieten, waarbij Gunterstein, Kasteel Nijenrode en de steenoven bij Cromwijck werden verwoest. Hierna hielden de Franse legerscharen zich nog enige tijd op in het dorp Zuilen. Maar wat speelde zich af in Maarssen? Volgens Drs. W. Smits (zie boven) zou de Maarssense pastoor Bijlevelt hebben voorkomen dat de Fransen het dorp Maarssen geplunderd hebben.

Wat heeft het Resolutieboek te melden?

Het is begrijpelijk dat we erg nieuwsgierig werden, toen we al lezende gevorderd waren tot de Kerkeradsbijeenkomst van 27 november 1671 - eindelijk een geschreven tekst van tijdgenoten over het rampjaar in Maarssen. Maar . . . de volgende bladzijde was onbeschreven. Een bladzijde verder gaat het over een bijeenkomst van 1674!

Maakt de lege bladzijde duidelijk dat de bezetter, op zijn zachtst gezegd, de Protestantse kerkelijke en gerechtelijke overheid niet vriendelijk gezind was? Op één van de volgende bladzijden lezen we, dat dorpsmeester Verstelle, die tevens koster en voorlezer was *'met de Franse vluchtijd eenigh van ons Kercken-goed hadde tot Amsterdam bij sich geherbergh'*. Het woord vluchtijd wordt ook gebezigd als in een vergadering Stoffel Theunissen zich beklagt dat zijn kleren *'bij de vluchtijd waren verpandt'*. Verder weinig aanwijzingen over de jaren 1672 en 1673, die door de kerkeraad troubeljaren worden genoemd. Bleef de kerk aan de Kerkweg leeg in de jaren 1672 en 1673?

OVER DE PORTUGEES JOODSE INGEZETENEN

We wisten al dat de kerkeraad van *'de Ghemijnte Jesu Christi tot Maarssen'* zich in 1653 tot de Utrechtse Gedeputeerde Staten hadden gewend met een klacht over de *'stoutichheden'* van de Portugese Joden die zich omstreeks 1652 in Maarssen hadden gevestigd op 't Sant (Breedstraat). Die stoutichheden waren o.a. dat zij synagoge hielden in het huis Hogesant aldaar. Gevolg was dat de Maarssense schout

1. Zie hiervoor Jaarboekje Niftarlake 1956: Ds. G. van der Zee: *'Schets van de Crisis der Kerkelijke Reformatie in de dorpen van de provincie Utrecht, 1580-1620'*.

Pieter van Dulcken de opdracht kreeg de bijeenkomsten op Hogesant te verbieden. De Portugese Joden gingen daarna op de Herengracht, dat was toen Maarsseveen, in een ander huis hun synagoge-diensten houden. Het huis op de Herengracht wordt in het Resolutieboek met name genoemd. Het was de **Boomgaard**, het huis dat na herbouw in 1722 nog steeds op de Herengracht als no. 22 staat.

Op 5 oktober 1655 richt de kerkeraad zich opnieuw met een request tot de Staten van Utrecht vooral om te bereiken dat ook de Schout van Maarsseveen gedwongen wordt de synagoge-diensten te verhinderen.

In het request staat ook dat de Portugese Joden *'haere joodische feesten met het oprechten van haere looverhutten, soo int' voorseyde Nieuw Maarsseveen als in de gerechten van Maarssen daagelijks haere onchristelijke godsdiensten celebreren.'*

Als we de rest van het request zo nauwgezet mogelijk in modern Nederlands overbrengen en van commentaar voorzien, dan lezen

we dat de Joden met hun disputen zelfs in publieke schuilen de Christelijke ingezetenen hinderen en dat zij *'de onse'* op zondag doen arbeiden. Deze laatste opmerking slaat natuurlijk op de zijdeindustrie die de Portugese Joden in Maarssen beoefenden en waarin 25 Maarssenaars werk vonden. Helaas, na het indienen van het request werd de zijdeindustrie verboden.

De kerkeraad merkte verder op, dat de Joden meer vrijheid genoten dan *'de Christelijk genaamde papisten'*. Het request werd door de predikant Hondius *'vergezelschaft'* door Professor Voetius (de verdediger van de *'ware'* religie) aangeboden aan burgemeester Nellestijn van Utrecht.

De bijeenkomsten van de Joden in den Boomgaard vonden ook nog plaats in 1680, want op 14 juni van dat jaar vermeldt het Resolutieboek:

'Heeft den Predikant ingebracht dat gehoord heeft hoe de jooden int huys den boogaart dickwils op haar sabbath Godsdienst houden waarop alle de broeders

hebben aangenomen sich naeder te informeren'. En op 2 augustus daaropvolgend:

'Brenge de broeders in dat nopende de bijeenkomst der jooden in ons dorp op haer sabbath niets naders en weten, en dat de jooden dencken te vertrecken.'

De geschiedenis heeft deze opmerking achterhaald, want de Joden zijn niet uit Maarsseu vertrokken maar verhuisden met hun synagogediensten naar Vechtevoort in de Breedstraat, dat in 1684 gekocht werd door Abraham Aaron Jesseroen.

N.B. de Boomgaard was in de voorgaande periode niet het eigendom van de Joodse gemeente, maar werd door haar gehuurd van Paulus Egberth Sonck en later van zijn weduwe Anna Pietersdochter Ravens.

RUZIE

Seigneur Dirk van de Graaf en zijn vrouw Cornelia van Deuren kochten in 1633 Vechtevoort *'zijnde een Hofstede, erve ofte boomgaarde met huizinge, schuur, bepotinge en beplantinge, staande en gelegen op 't Sant'*, dat nu Breedstraat genoemd wordt. Dirk van de Graaf, voorheen koopman te Amsterdam, had bomen geplant voor zijn huis en een schutting gezet voor zijn boomgaard, die naar wij menen in zijn overtuin lag en dat was de plaats waar later respectievelijk de Portugese synagoge en de school werden gebouwd.

In september 1654 wordt hij ontboden in de herberg de Zwaan, waar het Gerecht en Kerckmeesteren vergaderden. De combinatie Gerecht en Kerckmeesteren, in dit geval bestaande uit schout Peter van Dulcken en de regerend kerkmeester Rutger Hendericksen, is niet zo vreemd als we voor ogen houden dat Maarssen een kerkelijke gemeente was, zoals ook vóór 1600 toen de pastoor nog de macht had.

Schout en Hendericksen willen V.d. Graaf duidelijk maken dat de weg 't Sant eigendom van de kerk was en daarmee ook de bomen en de schutting, hoewel die door V.d. Graaf waren geplant en gezet. Volgens hen had V.d. Graaf de vruchten en plaats van de bomen en schutting, hoewel lang, nochtans onrechtvaardig in bezit gehad en *'genoten'*. De gerechtsbode krijgt opdracht V.d. Graaf te ontbieden. *'Int voorbijgaen sprack hem de Gerechtsbode aan, seggende sij waaren daar (in de Zwaan)*

vergadert.' V.d. Graaf antwoordde dat hij eerst eens naar huis moest, maar thuis gekomen zijnde, is hij kort daarna weggegaan om iemand te spreken, zoals de gerechtsbode later vaststelde. Toen de schout en de kerkmeester, die alleen voor deze kwestie bijeen waren, na lang wachten ook nog vernamen dat V.d. Graaf tegen zijn vrouw had gezegd, dat hij niet van plan was om naar de herberg de Zwaan te gaan, stelden zij woedend geworden vast, dat V.d. Graaf hen verachtte. Ter plaatse nemen zij het besluit zijn bomen onmiddellijk te laten omhakken, hetgeen binnen de tijd van 2 à 3 kwartier geschied was. De schutting werd enige dagen later omvergeworpen. De kerkeraad hierover vergaderend, stelt vast, na eerst V.d. Graaf, die ouderling was, gehoord te hebben, dat de schout en de kerkmeester berispt moesten worden, omdat hun handelwijze volkomen in strijd was met billijkheid en broederlijke liefde. De kerkeraad laakt hun handelwijze des te meer, omdat in die dagen het H. Avondmaal *'op handen'* was en wacht af hoe de Staten's Lands van Utrecht over deze kwestie zullen oordelen.

DE FRANSCHESCHOOLMEESTERS

Wie is in Maarssen de baas, de kerkeraad of de schout en zijn schepenen?

Op 29 mei 1655 tonen Sr. Goovert van de Graaf, die schepenen van Maarssen was en eigenaar van de steenoven 't Goed ten Bosch, en Sr. Charles le Gallois aan de kerkeraad de akte van permissie, waarmee vader en zoon Le Gallois toestemming krijgen om in Maarssen een franse school te beginnen. De akte was ondertekend door Schout van Dulcken en de schepenen. De school zou *'ten profijte en gerief'* zijn van neringdoenden en van de inwoners, die zonder die school hun kinderen elders in de vreemde talen moeten laten onderwijzen. Met het tonen van die akte erkennen schout en schepenen het recht van de kerkeraad tot het nemen van een eindbeslissing. Maar als de kerkeraad verlangt dat schout en schepenen met de predikant en een ouderling nog eens bijeenkomen om een en ander te bespreken, zijn de poppen aan het dansen. Schout en schepenen denken er niet aan hun werk over te doen. Ze hadden

naar beste weten vastgesteld dat de heren Le Gallois van goed gedrag waren en de ware religie beleden. Ruzie is het gevolg waarmee zich blijkbaar in de 17de eeuw de hele dorps-gemeenschap bemoeide. Want om de rust in de gemeente te herstellen en verdere *'laster, leugenen en schelden'* te voorkomen beslist de kerkeraad dat de school kan starten, mits de heren Le Gallois beloven dat zij geen onderwijs zullen geven in de nederlandse taal en dat zij jaarlijks een vergoeding aan de parochieschoolmeester zullen geven wegens derving van schoolgelden. Hiervoor moeten ze zelfs een geschreven schuldbekentenis afgeven.

De franse school kreeg zijn leerlingen uiteraard van welgestelde ouders, te weten:

2 kinderen van schepen Van de Graaf

2 kinderen van Advocaat Johan Cocq, die aan het einde van de Langegracht bij Huis ten Bosch een groot huis bewoonde

4 kinderen van de bewoner van Huis ten Bosch, Cromhout

2 kinderen van de schout, 1 van Sr. Belten, 1 van Sr. Davidson en 1 van Sr. Ten Hage.

Twee jaar later, in maart 1657, verzoekt Sr. Reguanht met voorspraak van de ouderling Lanson, toestemming franse school te houden voor jonge dochters. Hij wil niet alleen de franse tale maar *'alle hantwercken eijgen voor jonge dochteren'* onderwijzen. Ook nu komt de toestemming, maar opnieuw na veel geharrewar. In dit geval legt de kerkeraad het verzoek voor aan schout en schepenen en verzoekt daarom de schout zijn gerecht bijeen te roepen. De schout weigert, hij wil eerst weten of het verzoek van enige importantie is. Namens de kerkeraad merkt ouderling Petersen dan op, dat de kerkeraad zich niet met beuzelingen bezighoudt, *'veel min dat wij dan de Gerechten tot beuselingen souden laten conuoceeren.'*

Maar de schout blijft bij zijn weigering.

De kerkeraad bericht dan aan de franse schoolmeester, dat hem geen toestemming kan worden gegeven, maar de kous was hiermede nog niet af, want inmiddels had Reguanht al een huis gehuurd en even later blijkt het zelfs dat hij ook franse lessen geeft. Hoewel de kerkeraad in maart 1657 zelf met een voorstel was gekomen Requanht toe-

stemming voor die lessen te geven, dient de raad vier maanden later bij schout en schepenen een klacht in over het onwettig schoolhouden van de franse schoolmeester! Hierop antwoordt de schout dat hij de toestemming had gegeven en dat de kerkeraad zich daarmee niet moest bemoeien (*'verstonden niet dat die saack aan de E. kerckenraad iets raakende of behoorende was'*).

Wie maakte nu wat het onderwijs betreft, de dienst uit, de kerkeraad of schout en schepenen? In ieder geval stond de dorpschool, die toen nog parochieschool genoemd werd, onder het gezag van de kerkeraad. De parochieschool was de enige school in Maarsen, wat inhoudt dat ook de kinderen van katholieke ouders daar onderwijs ontvingen. Het Resolutieboek geeft meer voorbeelden, waaruit blijkt dat de verhouding tussen Gerecht en kerkeraad soms allesbehalve goed was.

LASTER EN BOOSAARDIGE GERUCHTEN GEVEN DE KERKERAADSLEDEN HANDEN VOL WERK

Voor een goed begrip van het onderstaande is het nodig te weten, dat de kerkeraad vier maal per jaar na moest gaan, wie men wel of niet toe kon laten tot het H. Avondmaal dat op de eerste zondagen van de maanden januari, april, juni en oktober bediend werd. De afkondiging van de ban (het verbod tot bijwonen) zal men als een grote schande hebben ervaren.

Vele gegevens die we over Maarssense ingezeten in het Resolutieboek tegenkomen, zijn van een twijfelachtige kwaliteit. Zo wordt op de vergadering van 15 januari 1657 gezegd, dat de levenswandel van juffrouw Auxbrebis aanleiding geeft tot *'openbare ergernisse'*. Men vindt het eveneens raadzaam *'in stilhijt'* te letten op het zedelijk gedrag van de dochter van Cornelis de Smith.

Juffrouw Auxbrebis draagt de naam van een rijke Amsterdamse koopmansfamilie. De naam staat ook getekend op een gravure van 1651 tussen de plaats waar nu de Termeerbrug is en het huis Overkerck aan de Zandweg. Aanvankelijk meenden we met mgr. Rientjes (zie jb. Niftarlake 1942) dat daar-

De Langegracht nevens de theekoepels van Ter Meer en Vegtendael.

mede slechts het grondbezit van Auxbrebis in Maarsse werd aangegeven. Nu weten we, dank zij het Resolutieboek, dat het ook de aanduiding is van een huis, waar juffrouw Auxbrebis in 1657 bezoek kreeg van Predikant Hondius en ouderling Petersen, die namens de kerkeraad kwamen onderzoeken of zij wilde erkennen dat ze een zondig leven had geleid. Een bekentenis alleen zal, volgens hun opdracht, niet voldoende zijn om haar toe te laten tot het H. Avondmaal. Ze zal ook in de naaste toekomst beterschap moeten tonen. Juffrouw Auxbrebis komt niet tot een bekentenis.

Volgens het verslag had zij *'noch met woorden noch met gelaat getoond'*, dat zij enig berouw had. Enige maanden later krijgt ze weer bezoek. Het blijkt dan dat het niet alleen ging om het schandaal van dronkenschap, maar ook omdat zij een kind *'geprocureert'* had bij een *'getrouwt persoon'*. Het bezoek leidt tot haar belofte, dat zij op een behoorlijke plaats

en tijd de kerk en haar vrienden om vergiffenis zal bidden. Maar als blijkt dat de belofte nisse geen effect sorteert, blijft zij verstoken van het Avondmaal, totdat *'de E. Kerckenraad volkomener kennisse haerer bekeeringe en Godvruchtighen des leevens bekend is.'*

Geruchten over *'de onderlinge grote familiariteit'* gepleegd tussen Elisabeth van Leeuwen (huisvrouw van Sr. Vermeulen) en Abraham Westerdorp (jongeman wonende ten huize van Mr. Blesé) doen in 1666 predikant Hondius in gezelschap van ouderlingen op bezoek gaan bij juffrouw Vermeulen. Zij zou de jongeman (*'ook wel t'savonds laat en ontijdigh'*) getraceerd hebben in een herberg en hem giften gegeven hebben. In dit geval gaat het de kerkeraad niet alleen om het Heilig Avondmaal, dat door de vele geruchten rondom juffrouw Vermeulen bij haar eventuele komst, verstoord kan worden, maar ook om alle schandaal en ergernisse uit de gemeente weg te nemen. De geruchten

hoorde men zelfs in 'openbaare schuiten van Maarssen en Breukelen'.

We zullen van alle geruchten die de kerkeraad bereikten hier geen kroniek scandalieuze maken. Zeker is dat een deel van de bevolking grote waarde hechtte aan het oordeel van de kerkeraad als ruziënde partijen hun geschillen voorlegden aan predikant en ouderlingen. Hoor en wederhoor in meer dan één zitting had vaak het gevolg dat een van de partijen werd uitgesloten van het H. Avondmaal.

Het geschil tussen Willem Eevertsen en Jacob Augustijnsse over f 100 wordt beslecht met de uitspraak dat beiden het gebruik des H. Avondmaels ontzegd wordt. Ze hadden elkaar uitgescholden voor schelm, dief, falsaris en bedrieger. Jacob verklaarde dat hij door het gezicht van Willem alleen al, als deze in de kerk kwam, zó overstuurd raakte, dat hij *'geheel ontstelt en beroert wiert.'* Het jonckspelen in de herberg is de kerkeraad een doorn in het oog. Wat het spel inhoudt, wordt niet duidelijk gemaakt, hoewel het in een verslag van 1665 aangeduid wordt met de woorden: *'ongebondenheyt, dertelheyt, en godloosheyt (als op de jonkspeelen worden gepleeght).'* Het jonckspel was voor de tapper Van Limburg een belangrijke bron van inkomsten, want zijn vrouw verklaart, dat haar man en zij het spel in hun huis toelieten in verband met de grote huur en zware lasten. Het Resolutieboek vermeldt dat de vrouw van de tapper *'met publicq. vechten op de Brugh teegen de Huisvrouw van Claas Brons, herbergier int heeren Logiment, groote ergernisse gegeven hadt.'*

Laten we ons verhaal beëindigen met een beknopt vertaald verslag over de bedeling aan de armen door de kerkeraad in 1657. Metje Bos vraagt voor vier van haar kinderen een kleedje tegen de winter. Omdat haar man de jurkjes zelf zal naaien, krijgt ze ook voor haar vijfde kind stof voor een kleedje. Wijntje Bos krijgt een rok om onder te dragen tegen de kou. Grietje Harmen Steevens vrouw vraagt en krijgt een schepeltje koren en wat turf. Dirkje Isacker krijgt een rok en twee hemden.

Ouderling Peterssen en diaken Cristiaenssen

zullen in Breukelen aan dominee Blesium vragen of hij een tehuis van vrome lieden kent, bij wie het dochtertje van Trijntje Marcus geplaatst kan worden. De Maarssense diaconie zal het meisje jaarlijks *'van alles linnen en wollen'* voorzien.

Slechts een klein deel van de inhoud van het Resolutieboek hebben we hiermede belicht. Zo hebben we geen woorden besteed aan de laken- en wolindustrie die Maarssen omstreeks 1650-1670 gehad heeft.

Maarssen bekijken door de bril van de kerkeraad in ± 1660 is een boeiende bezigheid. Aan het analyseren van de gegevens en het trekken van conclusies zijn we nog lang niet toe. Wel is nu al zeker dat de kerkeraad het toonaangevende college was van Maarssen, maar ook dat er een brede scheidslijn liep tussen de twee voornaamste geloofsrichtingen in Maarssen.

Dick Dekker

DE EENDENKOOI EN Z'N HISTORIE

In een rapport van ambtenaren van de gemeente Maarssen over de toestand en de toekomst van de in de wijk Boomstede gelegen eendenkooi, komt een slotopmerking voor, die het belang van dit natuurmonument onderstreept. Men spreekt over een cultuurhistorisch belangrijk object in een cultuurhistorisch arm Maarssenbroek. Van de vroegere uitgestrekte weilanden met aan de Maarssenbroekse Dijk de boerderijen, is buiten deze eendenkooi en de boerderij die nu Alcatraz herbergt, niets meer over.

DE WERKING

Een eendenkooi was in vroeger tijd een bron van inkomsten voor de kooiker, die met het vangen van trekkende (vreemde) eenden zijn brood verdiende. Hij deed dit met een aantal eenden, die als vaste gast in de kooi verbleven. Als ze niet gekortwiekten waren, dan konden ze vrijelijk uitvliegen, maar kwamen toch wel weer terug omdat de kooiker regelmatig bijvoerde. Deze eenden zwommen rond in een door bosjes omgeven vijver, die vanuit de lucht goed te zien moest zijn. Overtrekkende eenden werden hierdoor agetrokken en daalden neer. Zij zouden echter bij het zien van de kooiker direkt weer in paniek opvliegen. Daarom stonden rond deze vijver een groot aantal rieten matten opgesteld met hier en daar een kijkgaatje erin. Op dit punt kwam het (ongewilde) samenspel tussen mens en dier in het spel. De vaste eenden waren gewend aan de kooiker en schrokken niet zo erg als hij zich liet zien. Sterker nog: ze waren eraan gewend dat hij op regelde tijden in een slootje, dat opzij de vijver uitliep, bijvoerde. En in dit slootje vond de voorbereiding van de vangst der vreemde eenden plaats. Dit zijsslootje noemen we de vangpijp en was geheel overdekt met netten.

Aangezien eenden sociale dieren zijn, lokken de 'tamme' eenden de vreemde mee de vangpijp in naar de voederplaats. En dan kwam het geheime wapen van de kooiker in werking. Dit was een hondje met een opvallende pluimstaart (het zogenaamde kooikerhondje). Men zou verwachten dat dit hondje naar analogie met de schaareshond in het begin van de vangpijp verscheen om de vreemde

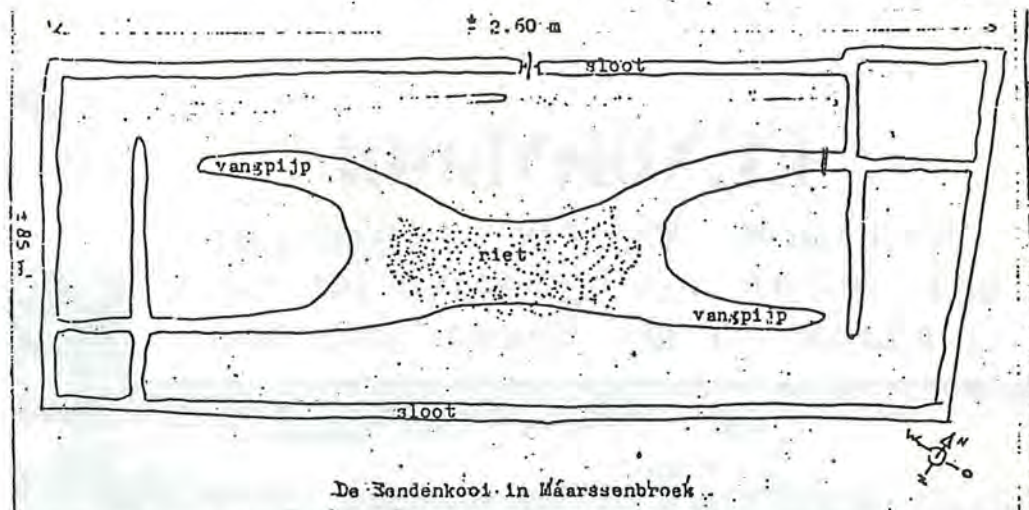
eenden verder de pijp in te jagen, maar niets is minder waar. Het hondje met zijn pluimstaart verscheen een stukje verder in de pijp waar de rietmatten elkaar overlapt en prikkelde de nieuwsgierigheid van de vreemde eenden, die zijn richting uitzwommen.

De andere eenden, die vertrouwd waren met het hondje, bleven in het begin van de pijp en reageerden niet op het inmiddels verdwenen hondje, dat echter een stukje dieper de pijp in, weer tussen de matten tevoorschijn kwam en zodoende de bezoekers weer verder lokte. Dan verscheen plotseling de kooiker wild zwaaiend in het begin van de vangpijp en veroorzaakte paniek bij de bezoekers, die instinctief van hem wegvlogen verder de pijp in met het idee om na de bocht (die derhalve in iedere pijp zat) de vrijheid te vinden. Maar na deze bocht wachtte niet de vrijheid, maar werd de vangpijp smaller en eindigde in een vanghok.

Omdat eenden van nature tegen de wind in opvliegen en opzwemmen, had een eendenkooi vangpijpen naar alle vier windrichtingen.

HISTORISCH ONDERZOEK

Zoekend naar de eerste vermelding van de eendenkooi, kan men niet volstaan met in archieven te snuffelen tot men de naam 'eendenkooi' tegenkomt. Eendenkooien behoorden in deze streek bij een boerderij, die in ons geval de naam 'Kooilust' droeg. Deze boerderij moest, met vele anderen, plaats maken voor de Maarssenbroekse uitbreiding van Maarssen. Toen was hij al in handen van de verzekeringsmaatschappij 'De Utrecht', die de kooi verhuurde aan een jagersvereniging.

De Eendenkooi in Maarssenbroek

De eendenkooi in Maarssenbroek, overgenomen uit een rapport van de Dienst Openbare Werken van Maarssen, afdeling Groen.

Op de bijgevoegde foto staat een afpalingsrecht aangegeven van 753 meter. Dit is een omrekening in het metrieke stelsel van het vroegere afpalingsrecht van 200 roeden (andere streken hebben zelfs 300 roeden). Binnen dit gebied mocht niemand zonder toestemming van de eigenaar lawaai maken of jagen.

De laatste bewoners, de familie Verdam, die er met hun bedrijf huisden, kwamen met de namen van hun voorgangers: de familie Kroon en daarvoor de familie Megchelsen. Jammer genoeg kwam men echter niet met een datum van koop of verkoop van Kooilust, zodat het toch zoeken werd in de notariële archieven.¹

Na enig zoeken bleek dat 30 april 1874 een veiling plaatsvond in het Heerenlogement te Maarssen waar 'vrouwe Anna Wijnanda Christina Deeges, zich ook wel noemende en schrijvende Henrietta Wijnanda Christina Deeges, weduwe van de Weledelgeleerde Heer Doctor Willem Frederik Steenstra Toussaint, zonder beroep, wonende te Arnhem' Kooilust te koop aanbood, inclusief een eendenkooi (die 42 aren en 10 centiaren mat = 4210 m² in tegenstelling tot de huidige 21.150 m²).

De eendenkooi was verhuurd aan Arie van der Wal voor f 1150,- per jaar.

'Vrouwe Deeges' had het geheel weer geërfd van haar vader Stephanus Deeges. De nieuwe

eigenaar werd Cornelis Wernard van Voorst van Beest, die het bedrijf koopt voor f 41.250,-. In de koop is 'niet begrepen . . . het netwerk van de kooi en de hekken in de killen, al hetwelk aan den huurder (Arie van der Wal) toebehoort.'²

Met deze gegevens was het vrij eenvoudig om via het testament van Deeges de vorige eigenaar op te sporen.

Stephanus Deeges heeft het geheel gekocht van Hendrik Arend Aalbert Coenen en Diderika (Hendrika) van Kuyk in april 1825. Coenen heeft het jaar ervoor een vergeefse poging gedaan om Kooilust te veilen. Het bod van f 9875,- was hem te weinig.

Voor ons onderzoek is de annonce van de veiling echter wel interessant, omdat we iets meer informatie krijgen over de kooi. 'De koper . . . zal de eendvogelen tot de kooi behorende . . . kunnen overnemen voor dertig cent per stuk, als mede de beide honden die tot de kooi gebruikt worden, moeten overnemen voor elf gulden per stuk.'³

De kooi is tijdens de aankondiging van de veiling dus niet verhuurd. Na de mislukte veiling besluit Coenen de kooi en Kooilust te verhuren (27 maart 1824) en wel aan Dirk van der Wal (gehuwd met Gijsje Vendrik).

De geldnood werd bij Coenen misschien te groot, want Deeges koopt alles voor 'slechts' f 9700,-.

Van wie Coenen de boerderij heeft gekocht

EENDENKOOI

EIGENDOM VAN DE „UTRECHT”
MET RECHT VAN AEPALING OP 755 M
GEREKEND UIT HET MIDDEN DER KOOI

wordt niet vermeld; gelukkig wordt hij in 1822 wel vermeld bij een geldlening waarbij hij de boerderij (nog niet Kooilust genoemd) als onderpand inbrengt.

31 December 1812 heeft hij hem overgenomen van Jacob van Kuyk, maar dan is er sprake van *'une Canardière'*, want we zitten in de Franse tijd.

Van Kuyk's akte verwijst weer terug naar zijn koop in 1790 toen hij de boerderij en toebehoren voor f 4600,- kocht van Cornelis van de Vecht. Ook in 1790 is al sprake van een *'vogelkooi'*, waarbij wordt *'verkogt de netten, die daartoe behooren en . . . de verkoper (zal) de kooi gebruyken en gangbaar houden zo als die nu is tot p(ri)mo may 1791'*.⁴

Cornelis van de Vecht heeft op dat tijdstip de kooi dus niet verhuurd, want de huurder moest zelf voor de netten en matten zorgen. Van Kuyk heeft misschien de eerste paar jaar zelf geprobeerd om de kooi rendabel te maken. Of dat nu lukte of niet, weten we niet. Wel weten we dat hij op 21 januari 1793 de kooi verhuurt aan de Maarssenbroekers Pieter van der Sluys en Philip Bronk (zonder netten echter) voor f 150,- per jaar. De eenden die er zijn krijgen ze erbij, maar als het huurcontract af zou lopen, moesten ze wel er zorg voor dragen *'veertig stuks halfgoed in de kooi'* te laten.

De vraag wanneer de eendenkooi aangelegd is, is met deze gegevens echter nog niet

beantwoord, dus moeten we weer verder zoeken naar een vermelding dat hij er is, of een absentie van deze vermelding.

Cornelis van de Vecht (sinds 22 juni 1778 schepen van Maarssenbroek) huurt, met zijn broer Gijsbert, vanaf 12 februari 1778 de boerderij en het land van zijn vader Jan Gerritse van de Vecht. Uit de akte van deze datum worden we niet wijzer wat betreft het al of niet bestaan van de kooi. Na het overlijden van Jan Gerritse van de Vecht in Willis-kop (19 februari 1781) erft Cornelis de boerderij en wordt tevens de kooi genoemd en bovendien wordt verwezen naar een testament van Jan Gerritse van de Vecht gedateerd 22 juni 1778. In dit testament bepaalt hij *'te legateeren, maken en bespreken aan zijn twee zoons . . . de Hofstede met zijn berg en schuur, vogelkoy en verder getimmerte . . .'*⁵

Uit naspeuringen naar Jan Gerritse van de Vecht blijkt dat hij al sinds 1722 schepen van Maarssenbroek is en dit volhoudt tot zijn zoon Cornelis wordt benoemd in 1778.

In de stukken van het dorpsgerecht van Maarssenbroek komt hij vele malen voor en we maken ook zijn naamsverandering mee. Voor 1735 werd hij wel Van de Vecht genoemd, maar eigenlijk heette hij De Jong; na dit jaar komt alleen de naam Van de Vecht nog voor. Hij was gehuwd met Diderikje Gijsbertse van Dijk.

Via het overlijden van zijn echtgenote komen

De laatste boerderij met de naam Kooilust. Gesloopt in 1972. In de tuin werkt de heer Verdam, wiens zoon Egbert zo vriendelijk was deze foto af te staan.

we te weten dat de eendenkooi 16 juli 1777 nog niet als zodanig in gebruik was. Na het overlijden van één der beide echtelieden vindt er in die tijd namelijk altijd een inventarisatie plaats van de goederen.

De inventarisatie op bovengenoemde datum spreekt alleen van *'een hofstede met zijn berg en schuur en verder getimmerde, bepoting en beplanting daar op staande met een en twintig mergen zoo wey als hooyland gelegen onder den geregte van Maarssebroek strekkende voor uyt de stadswetering (bij de Maarssenbroekse Dijk) tot agter aan de Ouwe-naar (grens met Vleuten) . . .'*

Concluderend kunnen we met de nodige voorzichtigheid aannemen dat de eendenkooi in het najaar van 1777 in gebruik is genomen. Misschien dat deze neveninkomsten noodzakelijk waren door de sterke prijsdaling van landbouwprodukten in de tweede helft van de 70-er jaren van de 18e eeuw.⁶

drs. W. Smits

Noten:

1. Alle geraadpleegde archieven bevinden zich in het RAU; natuurlijk had het zoeken via het kadaster gekund, maar dan werd het wel te letterlijk een 'dure' hobby.
2. Notariële archieven Mn 002a034.
3. Idem, Mn 001a003.
4. Dorpsgerechten inv. nr. 1462. Veiling 24 februari 1790 in Herberg De Swaan te Maarssen.
5. Idem.
6. Smits, W., *Turf, de gouden brandstof*; verschenen in Toestanden en gebeurtenissen uit de geschiedenis van Maarssen, p. 46, Alphen a.d. Rijn, 1984.

DE DUITSE ORDE (3)

Na het inleidende artikel in jrg. 11, blz. 53 en een overzicht van de eigendommen van de orde in jrg. 11, blz. 56, nu het derde en laatste deel. Hierin zal het **Huis ter Meer** en zijn bewoners centraal staan, voorzover dat door de landcommandeurs van de orde is bewoond. De eigendomsrechten van dit huis lopen van 1522 tot 1546.

Het is *opten elften dach in Julio, int jaer ons Heeren duijsent vijffhondert ende twee ende twijntich* dat jonkvrouwe Maria, dochter van meester Jacob van Amerongen, met haar grootvader, tevens voogd, Jan de Heuijter voor de leenmannen in het Sticht van Utrecht, te weten ridder Gerrit van Lockhorst en Evert Herbert Thiemansz, verschijnt om het haar nagelaten Huis ter Meer te verkopen.¹ De koper is de Balije van Utrecht van de Duitse Orde, waarvan Steven van Zuijlen van Nijevelt sinds 1496 de landcommandeur was. De bisschop Philips van Boergondië bevestigt de leeneed, wat wordt herhaald op 27 september 1525 als Hendrik II van Beieren als elect de bisschop opvolgt. Bij deze gelegenheid wordt de naam van het Huis ter Meer verandert in Zuijlenborch.²

In datzelfde jaar laat Steven van Zuijlen een inventaris opmaken van de goederen die toen in het huis aanwezig waren.³ Alle gegevens kwamen in een *'schriftje'* van 15,5 x 22 cm, dat 14 bladzijden telde. Helaas is dit geschrift een keer in de modder terechtgekomen en op een aantal plaatsen aangetast door het vocht, wat het ontcijferen er niet makkelijker op maakte. Het is nog niet geres taureerd, want de modder zit er nog steeds op. Degene die deze inventaris heeft opgeschreven is zeer systematisch te werk gegaan. De goederen zijn keurig in categorieën verdeeld en waar mogelijk per kamer gerangschikt.

De categorieën die beschreven worden zijn:

1. de bedden, tot een totaal van zeventien, waaronder koesbedden (=rustbanken), grote en volle bedden, alsmede het beddegoed zoals kussens, beddetijken, peluwen, dekens (28) en stukken van dekens (77 stukken!).

Steven van Zuylen van Nyevelt.

2. het linnengoed, waaronder *'slaaplakens'*, droog- en handdoeken, tafellakens en servetten. Op de kamer van *'de Heer'* worden ook nog scheerdoeken ingeschreven.
3. het tin in de vorm van schotels, wijnkannen, koppen, zoutvaten, kandelaars, een watervat en 7 pispotten.
4. het ijzerwerk (deze bladzij is onleesbaar).
5. de keukinventaris, behalve tangen en braadpannen wordt ook melding gemaakt van twee grote ovens.
6. het zilver. Dit is de kortste lijst in het

boekje. Er zijn 12 zilveren kruisen, 12 zilveren lepels, 1 zilveren schaal en 3 vergulde zoutvaten.

7. het vaatwerk, zoals potten en pannen.
8. de wapens. Er zijn 37 geweren in diverse soorten, zoals haakbussen met en zonder 'laijen', grote en kleine knipbussen en een bus met vier lopen en een hamer. Daarnaast een slagzwaard, zes hellebaarden, twee scavelijnen (?) en drie kruisbogen met opwindmechanisme.
9. hier en daar nog wat los materiaal, b.v. het aanwezige vlees (gezouten en gerookt, spek, ham en tong en 27 stukken berenvlees), de mantels (10 stuks, waaronder onbegrijpelijke beschrijvingen waren, b.v. *'enen witte camellotten tabbart mijt pooten'* of *'enen tabbart asswaarwen mit laneijt'*. Wie het weet mag het zeggen).

Naast deze opsomming worden ook de vertrekken genoemd waarin de goederen zijn aangetroffen. Doordat er geen plattegrond van het oude huis bekend is, was het helaas niet mogelijk een reconstructie te maken van de indeling. Een aantal kamers is genoemd naar kleuren, zoals dat in veel oude huizen vaker voorkomt. Hier waren dat: de rode kamer, de gele kamer, de blauwe kamer. De gele kamer is de kamer waar de pastoor slaapt. Daarnaast: de Sint Barbaratoren, waar de landcommandeur zijn vertrekken heeft, een torenkamer daarboven, een achterkamer, een grote kamer die boven de rode en de achterkamer ligt, een kamer boven in de toren, die als knechtenkamer dienst doet, een gedeelde kamer, die eerst de ridderkamer bleek te heten, een kamer boven de poort en een lanttorenkamer, de wailffkamer (?), de zaal van de ijzers (?), de keuken en de kapel. In deze kapel vinden we naast kandelaars en kruisen twee *'kersenstellen mit toebehoeren'*, een verzilverd kelkje en een speld met lam en kruis. Maar het opvallendste zijn gedrukte misboeken. Tenslotte wordt apart nog een vertrek genoemd (helaas onleesbaar), waarin zich twee banken bevinden waarop kussens liggen met daarop wapens. Het zijn, afgezien van de bedden, de enige meubelstukken die in de lijst voorkomen.

Het is niet duidelijk of de lijst gemaakt is

voordat de landcommandeur op het huis kwam wonen, of dat ook zijn eigen goederen op deze inventaris voorkomen.

De bladzijden 13 en 14 van ons boekje bevatten aantekeningen en rekeningen van de verbouwing (1526) die reeds in een ander verband zijn beschreven. Zie hiervoor jrg. 10, blz. 75 e.v.

Zoals we weten heeft Steven van Zuijlen niet lang van zijn verbouwde huis kunnen genieten. Op 9 maart 1527 wordt hij vermoord door een groep Gelderse *'Moeskoppers'*, die ook en passant het huis plunderen. Bij deze plundering verdwijnen heel wat goederen, uiteraard de juwelen en het zilver, maar ook brieven en het zegel van de landcommandeur worden na de overval vermist.⁴ In de inventarislijst zijn op een aantal bladzijden aantekeningen gemaakt over vermiste goederen. Deze lijst is echter niet compleet, want op 17 maart 1527 wordt door de moeder van de nieuwe landcommandeur, Lijsbet van Nievelt, een stuk ondertekend, waarin de teruggevonden goederen worden vermeld.⁵

Omdat deze lijst meer teruggevonden goederen bevat dan uit de inventaris afgeleid kan worden, vermoed ik dat de Geldersen terug geweest zijn (ze zouden in één keer onmogelijk alles wat teruggevonden is, hebben kunnen meenemen) en toen ook het inventarisschriftje hebben meegenomen. Niet wetende wat daarmee te doen (misschien konden ze niet lezen) is het weggegooid en in de modder terechtgekomen.

De tweede landcommandeur die het huis gaat bewonen, is Wouter van Amstel van Mijnden, gehuwd met Catharina van Isendoorn. Tot zijn dood in 1536 was hij landcommandeur van de Duitse Orde en heeft hij regelmatig op het huis gewoond. Dat hij op een gegeven moment voor langere tijd weggaat blijkt uit de aanstelling van twee huisbewaarders. Uit andere bronnen weten we dat deze Wouter van Amstel oorlog heeft gevoerd tegen de Turken en daarmee de Orde belast heeft met flinke schulden.

De huisbewaarders, Dirck Berntz en Stijne zijn zuster worden op 10 januari 1532 benoemd.⁶ In de overeenkomst staan de voorwaarden vermeld waaraan Dirck en Stijne

moeten voldoen. Zij moeten niet alleen het huis *'pontellicken bewoenen ende ingeraick (=netjes) halden'*, maar ook de boomgaard, de grachten om het huis en het huisraad onderhouden. Daarnaast zullen zij zorg moeten dragen voor eventuele reparaties aan de *'timmeringen, metzelingen, t leijdack ende glaessen.'* Mochten zij daarvoor ambachtslieden nodig hebben dan moeten zij die de kost geven en betalen. Verder dragen zij zorg voor het aanwezige personeel, waarvoor zij het fruit uit de boomgaard, de duiven en spreeuwen die om het huis zijn en de vissen die in de gracht zijn mogen gebruiken. Alles wat zij extra moeten uitgeven voor dit onderhoud zal worden terugbetaald. Hun loon bedraagt jaarlijks acht Brabantse guldens en zes schouwen zwarte turf. Hun aanstelling was in het kontrakt vastgelegd voor de tijd van acht jaar. Daar Wouter van Amstel in 1536 reeds overlijdt en er pas aan het einde van 1539 een nieuwe huisbewaarder wordt benoemd, zullen Dijrck en Stijne ook bij de laatste landcommandeur op het huis hebben gediend. De derde en voor Maarssen ook laatste landcommandeur is Albert van Egmont van Meresteijn, die tot 15 november 1546 dit ambt bekleedde. Hij overleed op 25 februari 1560. Eén van zijn verdiensten is het weer schulden vrij maken van het huis en het bouwen van een gulden kapel in de kerk. In de kerk zijn in ieder geval drie kapellen geweest, opgedragen aan St. Michiel, de Heilige Moeder Gods en St. Niklaas. Welke door Albert van Egmont is gesticht vermeldt het verhaal niet.

De nieuwe huisbewaarder, Henrick vande Bosch Lumansz wordt op 20 november 1539 voor de tijd van vier jaar aangesteld.⁷ De voorwaarden zijn nagenoeg gelijklopend aan die bij de aanstelling daarvoor.

Op 9 augustus 1546 verkoopt Albert van Egmont aan Antonij van Meerten van Eschenstein, ook wel Anton van Meerten van Abcoude, heer van Esschenstein genoemd *'seeckere huijsinge, boomgaard ende cijngelden mit drie mergem lants gelegen binnen den dorpe van Maersen opte Vecht voor die somme van drijeduijsent ende seeventwintich ponden van XL groten vlaems t pont gerekent.'*⁸ De koopsom mag in drie termijnen worden betaald, waarbij de eerste

Wouter van Amstel van Mijnden

termijn vervalt op 25 november 1546 waarop Antonij van Meerten zich dan pas eigenaar mag noemen. Deze Antonij had in 1540 reeds het Goed ten Bosch gekocht.

Een voorwaarde in het koopkontrakt was dat Albert van Egmont alle huisraad en meubelen die *'nijet nagelvast zijnde'* zal meenemen, tenzij de koper ze zo mooi vindt dat hij ze wil kopen.

In datzelfde jaar verschijnt het laatste stuk van de Duitse Orde wat betreft het huis Zuilenborch.⁹ Het handelt over een vergeten onderdeel dat feitelijk in de koopakte had moeten staan, maar daarin niet is genoemd. Antonij van Meerten moet de zwanen die bij het huis horen onderhouden en de daarvoor verantwoordelijke pluimgraaf een behoorlijk jaarloon betalen. Verder moet hij elk jaar de helft van de jonge zwanen afleveren op het Duitse Huis te Utrecht. Het beheer moet zodanig zijn dat de groep zwanen wel vermeerderen maar niet verminderen zal of zoals het in het kontrakt staat: *'ende die swanen drijft te vermeerderen ende nijet te vermijnderen te verbeteren ende nijet te verargeren.'* Met de verkoop van het huis Zuilenborch aan Antonij van Meerten eindigt de Duitse Orde

zijn bewoning in Maarssen.

Jan Witte
namens de werkgroep paleografie.

Noten:

1. Oorkonde 427 van de Duitse Orde.

2. Oorkonde 429 van de Duitse Orde.

3. Archief D.O. nr. 264.

4. Id. nr. 261.

5. Id. nr. 264.

6. Id. nr. 1000.

7. Id. nr. 1000.

8. Id. nr. 1001.

9. Id. nr. 1001.

Onderzoek naar 't zogenoemde KLOOSTER

Reeds geruime tijd geleden zijn de huisjes - Herengracht 12 t/m 14, bijgenaamd 't Klooster - opgekocht door de Woningbouwvereniging Goed Wonen. Daar de huisjes zo bouwvallig zijn geworden dat opknappen nauwelijks meer mogelijk is, zullen ze t.z.t. worden gesloopt. De werkgroep Archeologie van de Historische Kring Maarssen heeft toen toestemming gevraagd en verkregen om een onderzoek in te stellen in, aan en onder deze huisjes. Hoewel dit onderzoek nog niet geheel is afgerond, wilden we u toch vast op de hoogte stellen.

Het onderzoek beweegt zich op drie terreinen, namelijk archeologisch, bouwhistorisch en historisch.

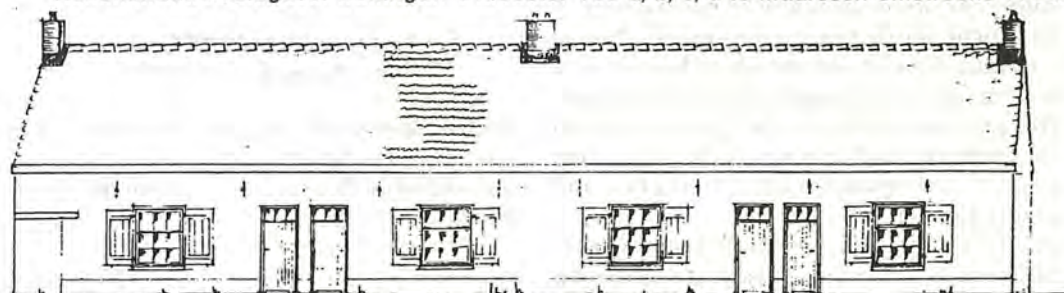
Om te zien wat de bodem ons te vertellen had zijn enkele diepe sleuven gegraven. Op een ondergrond van bruinekleurde grof zand met veel kleine kiezelsteentjes lag een laag fijn zand (± 15 cm), lichter van kleur, waarin veel stukken hout zaten - resten van stammetjes en takken - die nagenoeg geheel verveend waren. Daar boven op een laagje zandige klei met zeer veel fosfaatverkleuringen, die wijzen op afgebroken organisch materiaal. 't Geheel lijkt het meest op een overstromingsrest, waarbij het grove materiaal sneller bezonken is dan het fijne en drijvende hout (alle resten lagen horizontaal) bovenop is blijven liggen.

De rest van de laag, zo'n 170 cm, bestond uit klei, die echter niet laagsgewijs was opgebouwd en stukjes bot, scherven en baksteenresten bevatte. De scherven dateerden vooral uit de 12e en 13e eeuw.

Het bouwhistorisch onderzoek is eveneens afgesloten, maar alle opmetingen moeten nog worden verwerkt, voordat we daaruit conclusies kunnen trekken. Gevonden werden b.v. kelderkasten, die onder de trap hebben gezeten. Ondanks het ontbreken van de trappen was reconstructie toch mogelijk doordat in de muren de moenten van de trap nog zichtbaar waren. De vloertjes van deze kasten waren belegd met rode plavuizen, maar de trapjes (drie treden) naar dit vloertje ontbraken weer. Zodra het rapport gereed is zullen we de conclusies aan u doorgeven.

Nog niet afgesloten is het archiefonderzoek.

Rekonstructie zuidgevel woningen 't Klooster 155 a, b, c, d te Maarssen omstreeks 1753.

Het blijkt vrij lastig te zijn om alle vorige eigenaars op te sporen. Dit zal wel samenhangen met het soort huisjes. We hopen dat dit onderzoek ons de stichtingsdatum zal opleveren.

Mocht u gegevens hebben over deze huisjes, dan zouden we dat graag van u willen vernemen, opdat het eindresultaat een zo com-

pleet mogelijk beeld zal gaan opleveren. De hier bijgaande tekening laat een reconstructie zien van de huisjes, zoals zij oorspronkelijk eruit moeten hebben gezien. Hij is getekend door ons lid, de heer H.J. Wolters.

J.H. Witte

Wederom een putvondst

Op 5 juni 1985 is opnieuw een oude put gevonden in Maarssen en wel op het terrein van een pand aan de Kortelaan. Een onderzoek aan en in de put bracht de volgende gegevens aan het licht:

de muur van de put is gefundeerd op planken, waarop de stenen tot een hoogte van 120 cm zijn gestapeld en wel zodanig dat in de put alleen de koppen van de stenen zichtbaar zijn. De diameter van de put bedraagt 160 cm en in de opstaande muur is geen enkele aan- of afvoerbuis gevonden.

Bovenop de gestapelde stenen begint een gemetselde koepel met een hoogte van 40 cm, die echter niet geheel gesloten is, doch een ovaal gat openlaat van 40 x 50 cm.

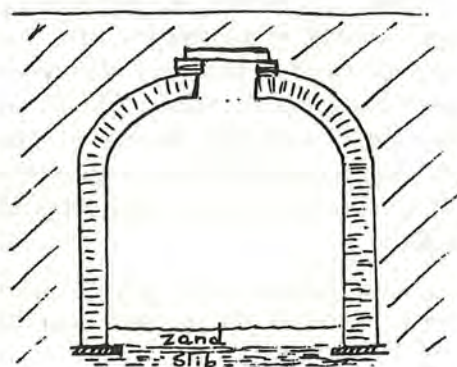
Op de rand van deze opening is een vierkant van stenen gemetseld (3 stenen hoog) en hierop rust een stenen deksel. Deze deksel lag ongeveer 20 cm onder het maaiveld. (Fig. 1)

De bodem van de put bestaat uit een laagje zand van 15 cm dikte en daaronder een blauw-grijze sliblaag. Dieper kon niet worden gegraven omdat de put vol liep met water.

Daar de put precies onder een oprit is gelegen, zal ze na het in- en opmeten worden volgestort om ongelukken te voorkomen.

De functie van de put is - bijna zeker - die van waterput. Omdat aan- en afvoerbuizen ontbreken vervalt de mogelijkheid van beerput. Het grondwater kon via de open bodem en tussen de gestapelde stenen in de put komen en men kon het water via de opening bovenin er uitscheppen.

De ouderdom van de put is vermoedelijk 18de eeuws, zodat het in ieder geval niet bij

1:40

x: hier ontbraken de planken.

fig1. De put in lengte- en dwarse doorsnede.

Petershagen heeft kunnen behoren. Zeer waarschijnlijk hoorde deze waterput bij een huis of huisje dat daar aan de Kortelaan heeft gestaan.

J.H. Witte

BRINKHOF

AANNEMINGSBEDRIJF

MACHINEKADE 6, MAARSSSEN

TELEFOON

61456

voor:
**HUIZEN, FLATS, BUNGALOWS
en BOERDERIJEN**

voor:
**TAXATIES, HYPOTHEKEN
en FINANCIERINGEN**

voor:
ALLE SOORTEN VERZEKERINGEN

**de
vecht
streek**

UW MAKELAAR ★

UW ASSURANTIE ADVISEUR ★

Sinds 1935 in Maarssen, Raadhuisstraat 21-a, tel.: 03465-64644
Sinds 1976 in Maarssenbroek, Duivenkamp 739, tel.: 03465-67791

In het pand waar nu Café Ome Klaas zijn klanten een gastvrij onthaal bezorgt is al sinds 1780 een horeca-bedrijf gevestigd. In die tijd nog een herberg. Maar steeds stond en staat nog een goede dienstverlening aan de klant voorop.

Wij verzorgen uw koud buffet, fondue en barbecue op uw personeelsavonden, verjaardagspartij of huwelijksfeest wilt u liever de gewone Hollandse pot, ook dat kan. Er is accommodatie voor circa 60 personen. Een partijtje biljart? Kom rustig eens binnen en misschien wordt u wel lid van de bij ons spelende biljartvereniging.

U kunt altijd reserveren! in

CAFÉ OME KLAAS

**Op de Lange Gracht 43 in Maarssen
of telefonisch 03465-61409 of 62019**